

OSMANLI BELGELER NDE KL E ZARFLAR

Prof. Dr. Muhittin EL AÇIK¹

ÖZET

Osmanlı ar iv belgelerinde kli e hâlde kullanılmı birçok zarfa rastlanmaktadır. Bu kelimeler genellikle Arapça olup, Farsça ve Türkçe birle ik hâlde geçenleri de vardır. Çe itli zamanlarda yazılmı milyonlarca ar iv belgesinde ortak bir dil ve kli e hâlde birçok kelime görölmektedir. Kli e kelimelerin arasında zarflar sayı bakımından büyük bir yer tutmaktadır. Bu çalı mada binlerce ar iv belgesi taranmı ve kli e hâlde kullanılan zarflar özenle ve titizlikle seçilip tanıklarıyla birlikte gösterilmi tir. Çalı mamızda öncelikle, birden fazla belgede kullanılıp kli e hâle gel mi zarflar seçilmi tir. Bu zarflar alfabetik sıra hâlinde ve tanıkları dipnotlarda gösterilerek verilmi tir. Gösterilecek tanıkların sayısı çok fazla oldu undan her bir zarf için bir tanık vermekle yetinilmi tir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı ar iv belgesi, kli e kelime, zarf, tanık.

THE CLICHE ADVERBS IN THE OTTOMAN DOCUMENTS

ABSTRACT

Many cliché adverbs are observed in the Ottoman archival documents. These words are usually in Arabic, but Persian and Turkish adverbs also are seen. In this study thousands archive document and adverbs were scanned, these adverbs were chosen meticulously. In this study, mold adverbs were given in alphabetical order and witnesses were shown in footnotes.

Key Words: Ottoman Archive Documents, Cliche, Adverb, witness.

¹ Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi,

Giri

Bilim dalları için çok değerli bilgiler içeren Osmanlı arşiv belgelerinde kli e hâlde birçok kelime kullanılmı olup bu kelimelerin ço u zarftır. Bu zarflar, Arapça, Farsça veya Türkçe müstakil hâlde kullanılabilirdi i gibi, üç veya iki dilden kelimelerle karışık hâlde de kullanılmı tır. Günümüzde Osmanlı arşiv belgeleri büyük ölçüde diplomatika bilimi kapsamında ele alınmakta ve dil ve üslup özellikleri de bu kapsamda incelenmektedir. slâm devletlerinde resmî yazı malarda gözetilmesi gereken kurallara büyük önem verilmi ve birçok in â ve kitâbet eseri kaleme alınmı tır. Bu eserlerde kli e kelime ve ifadeler de ele alınıp nerede ve nasıl kullanıldıkları gösterilmis tir. Osmanlı belgeleri üzerinde yapılan çalı malarda ise daha ziyade diplomatika açısından dil özelliklerinin incelendi i görülmektedir (Zajackowski-Reychman, 1955; Kütiko lu, 1994). Bu belgelerin dil ve ifade özelliklerini inceleyen çalı malar da yapılmı olup (Sava , 1996:307-314; Eliaçık, 2000:178-201), belgelerdeki kli e zarfları müstakil biçimde inceleyen bir çalı ma ise bildi imiz kadarıyla bugüne kadar yapılmamı tır.

Bir dilin söz varlığı, serbetçe seçilen ö eler ve her zaman belirli biçimde kullanılan atasözü, deyim, ikileme ve kalıp sözler ekinde iki ana gruptan oluşmaktadır. Kalıpla mı dil birimlerinin yaygın ekilde kullanımının bir sebebi olup, bu yaygınlık, kalıpla mı ö elerin sözlü ve yazılı ileti im sırasında çok fazla çaba gerektirmeden, kısa zamanda söylenip anlaşılabilmesinden kaynaklanmaktadır (Wray 2002; 18). Osmanlı arşiv belgelerinin yazımı ve algılanmasında pratik ve çabuk bir süreç bulunup, bu da büyük ölçüde kalıpla mı ifadelerle sağlanmı tır. Kalıp söz ve ifadeler bu belgelerin önemli dil ve üslup özelliklerinden olup, bu çalı mada bu ifadelerden kli e hâlde gelmi zarflar üzerinde durulmaktadır. Belgelerde sık geçen kli e zarfların ço u, devletle iç içe olan Divan airlerinin eserlerinde de görülmektedir. el-hâletü hâzihi, kemâ-kân, mehmâ-emken, fi-mâ-ba'd, min-ba'd vb. zarflar arşiv belgelerinin yanında, divan airlerinin eserlerinde de sıkça karımıza çıkmaktadır. Çe itli zamanlarda yazılmı milyonlarca arşiv belgesi, sultani belgesinden vilayet defterine kadar yaklaşık aynı dil ve üslup içinde yazılmı ve ortak bir dil kullanılmı tır. Bu ortak dil malzemesinin içinde kli e hâlde karımıza çıkan diplomatik ifadelerden farklı olarak, bir dil ve üslup özelli i olarak zarflar da dikkatimizi çekmektedir. Bu kelimeler, Osmanlı arşivlerinde çalı tı mız yedi yıllık sürede ve sonrasındaki süreçte binlerce belge arasından süzülerek dima mıza oturmu tur. Amacımız, belgelerde sık kullanılarak kli ele mi zarfları tanıklarıyla birlikte ortaya koymaktır. Yukarıda belirtildi i üzere, belgelerde kli e hâlde gelmi zarfları ayrıntılı ve tanıklarıyla birlikte inceleyen çalı malara pek rastlanmamaktadır. Çalı mamızda göremedi imiz veya atladığımız kelimeler olabilir. Tespit etti imiz zarflara verdi imiz karılıklar öncelikle belgedeki kullanıma ait olup, bazılarının lügat karılıkları da verilmis tir. Tanıklar müstakil bir kitaba sıracak kadar çok

oldu undan her bir zarfa belgelerden seçilen bir tanık verilmi ve nereden alındı ı gösterilmi tir. Çalı mamızda yararlandı ımız belgeler Dîvân-ı Humâyûn ve Bâb-ı Âsafî defterleri (mühimme, ahkâm, nâme-i humâyûn, tahvîl, rûûs, âmedî, te rifât, sadâret mektubî, reîsülküttâblık vs.), Defterhâne-i Âmire defterleri (tahrir, tapu tahrir, timar ve zeâmet tevcih vs.) Maliye defterleri (37 kaleme ait defterler), Sadâret defterleri, Yıldız Sarayı ar ivi defterleri, nezâret, vilâyet, müfetti liklik defterleri vd. arasından seçilmi tir. Ayrıca, çe itli devlet görevlilerinin yarı resmî hâldeki yazıları da tanık olarak kullanılmı tir.

Osmanlı Belgelerinde Kli e Zarflar

Osmanlı resmî belgelerinde, yazan, okuyan ve dinleyen için çabuk ve kısa yoldan anlatımı sa layan birçok zarf kullanılmı tir. Bu zarflar aynı zamanda, Osmanlı belgelerinin konsantre ifadelerle sa lanan edebî zenginli ini de gösteren birer nümune durumundadır.

Arapça bir kelime olan zarf, “kap, kılıf, mahfaza” anlamına gelmekte olup, içine mektup konulan ka it kaba da bu sebeple zarf denilmi tir. Gramer anlamı: “fiil, fiilimsi, sıfat veya ba ka bir zarfın anlamını “yer-yön, ölçü-miktar, durum, zaman, soru” gibi bakımlardan açıklayan kelimeler, yani beliteçlerdir (Devellio lu, 2008:1168). Zarflar çe itli ekilerde tasnif edilmi olup, eskiye göre zurûf-ı mekân (yer zarfları), zurûf-ı zamân (zaman zarfları), sûret zarfları, mikdar zarfları ekinde tasnif edildi i (Timurta , 1985:68) gibi, günümüzde de: “durum zarfları (niteleme, kesinlik, yineleme, olasılık, yakla ıklık, üle tirme, sınırlama zarfları), zaman, yön, miktar, soru ve gösterme zarfları ekinde tasnif edilmektedir. Bu çalı mada, Osmanlı ar iv belgelerinde kli e hâle gelmi zarflar günümüzdeki zarf tasnifine göre incelenmi tir. Osmanlı belgelerinde kli ele mi zarfların ço u Arapça ve grup hâlinde kullanılmı olup, Farsça ve Türkçe müstakil veya birle ik olarak kullanılanları da oldukça çoktur. Belgelerde ço u birle ik biçimde geçen bu zarfları alfabetik sırayla, tanıkları ve fon veya alındıkları yerler gösterilerek a a ıdaki gibi sıralamak mümkündür.²

1. Durum zarfları. Bu zarflar, belgelerde en çok kullanılan kli e zarflar olup, kendi içinde de çe itleri oldu undan sayıca di er zarflardan oldukça fazladırlar.

1. a. Niteleme zarfları. Hem durum zarfları, hem de tüm zarflar içinde ilk sırada olup kli e hâle gelmi olanlarının ba ta gelenleri unlardır:

² Kelimenin öncelikle tanıktaki anlamı verilmi tir. Zarfların tanıkları çok fazla oldu undan birer tanık vermekle yetinilmi tir.

-aç bî-ilâc: Aç açık, peri an. “Aç bî-ilâc biuralara kadar geldi imizi ve o hâin kör Moskofların ne kadar alçak ve cânî olduklarını maa'l-kasem arz eyleriz.”³

ale'l-esâmî: sim isim sayılarak. “alel-esâmî bir kıt'a defteri tanzîm etdirildikten sonra...”⁴

ale'l-gafle: Bo lu a getirerek. “..mezbûrları hüsn-i tedârük ile ale'l-gafle ele götürüp...”⁵

âlâ hâlihi: Oldu u gibi. “hükûmet-i mahalliyye Bosna ve Hersek'de hâl-i hâzır-ı mezhebiyyeyi âlâ hâlihi terketnek istemeyip...”⁶

ale'l-husûs: Özellikle. “ imdiye kadar ale'l-husûs bizim ittihâz eyledi imiz tedâbîr ile haklarında icrâ-yı hüküm ve te 'sire muvaffak olmadık.”⁷

ale'l-ımyâ: Körü körüne. “Yoksa ben babamdan veyahud üstâdımdan böyle gördüm, böyle vaparım diyerek ale'l-ımyâ çalı ıp ihtirâ'ât-ı cedîdeye sarf-ı efkâr etnez ise...”⁸

ale'l-ıtlâk: Genellikle, mutlaka. “mersûm Aleksandri Han'a hitâb olan emr-i âlîde ale'l-ıtlâk Gürcistan musarrâh olup...”⁹

ale'l-ittifâk: Birlik içinde. “bi'l-muhâbere ale'l-ittifâk mukâbele etmemiz emr ü fermân buyuruldu undan...”¹⁰

alâ mâ-kân: Oldu u gibi. “ol fermân-ı kazâ-cereyânımız alâ mâ-kân mukarrer olma m...”¹¹

ale's-seviyye: E it olarak. “Cümlesinin ale's-seviyye her bir kîlesine onar akçe narh konulmu dur.”¹²

ale't-tafsîl: Ayrıntılı olarak. “mûmâ-ileyhimin takrîrlerinden ale't-tafsîl ma'lûm-ı âlîleri olaca mı ifâde siyâkında...”¹³

³ BOA, HR. SYS 2872/2. (1916)

⁴ BOA, Y Mtv, nr. 120/109, (yıl 1895).

⁵ BOA, mühimme defteri nr.6, hüküm:1219 (yıl 1565).

⁶ BOA, Y Mtv, nr. 210/109, (yıl 1900).

⁷ BOA, Yıldız Sadâret Husûsî Ma'rûzât, 175/23 (1883)

⁸ BOA, Mehmed erif, Mecmûa-i Fünûn,s.333-337,(1862)

⁹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.36138 (yıl 1828)

¹⁰ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.94-B, 94-L (yıl 1776)

¹¹ BOA, mühimme defteri nr.32, hüküm 456 (yıl 1578)

¹² BOA, Tapu tahrir defteri, nr.157 (yıl 1530)

alâ tarîki'l-muvâza'a: Danı ıklı olarak, zâhiren. “tarafeynden alâ tarîki'l-muvâza'a izhâr-ı hulûs u dostî kemâlindedir. ”¹⁴

ale't-tedric: Tedricen. “...avdetine kadar rütbesi ale't-tedric terfî olunma ın...”¹⁵

ale't-tevâlî: Ardı ardına. “Rusya ahâlîsinden pek ço u hükûmet tarafından ale't-tevâlî umûr-ı zâtîyelerine vukû' bulan müdâhaleden dolayı cidden ve bi-hakkın ho nûdsuzluk gösteriyor.”¹⁶

ale'l-'umûm: Hep, tümüyle. “..müslümanların ale'l-'umûm nâil-i sa'âdet olmaları ve Ruslarla akd-i ri te-i ittihâd eylemeleri için...”¹⁷

alâ vechi'l-icmâl: Özetle, özet ekinde. “alâ vechi'l-icmâl beyân ve i'lâm eylemek epeyce fâideyi müstelzim olaca ından...”¹⁸

alâ vefki'l-merâm: stenilene uygun olarak. “e i''a-i ân u ükûh-ı satvet-i enbûh-ı ehen âhîlerin âlâ vefki'l-merâm bâ'is-i istikrâr-ı nizâm u intizâm eyleyüp...”¹⁹

alâ-vechi'l-ahrâ: En iyi ekinde. “..tab'-ı hatîrleri alâ-vechi'l-ahrâ mürâât u istinbâ kılındı ı hılâlde...”²⁰

alâ-vechi's-sihha: Sahih bir ekinde. “Baron de Kalay'ın ahvâle kesb-i itilâ' etmek üzere eyâletde devre çikmı oldu unu...”²¹

alâ-vechi't-tafsîl: Ayrıntılı olarak. “her ne dinmi ise 'alâ-vechi't-tafsîl ma'lûm-ı erifim olmu dur...”²²

alâ-vechi'l-'umûm: Genel olarak. “Evvelâ mâhiyet-i insâniyyeyi alâ-vechi'l-'umûm mülâhaza ve sâniyen...”²³

¹³ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.58-B (yıl 1785).

¹⁴ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.333-B (yıl 1783)

¹⁵ Yakovaki (Divan Tercümanı), Castera:Rusya Tarihi, 1246/1831.

¹⁶ BOA, Yıldız Sadâret Husûsî Ma'rûzât, 175/23 (1883)

¹⁷ BOA, Yıldız Sadâret Husûsî Ma'rûzât, 175/23 (1883)

¹⁸ BOA, Im-i Tedbîr-i Menzil, Sahak Ebru, s.4-8 (1852)

¹⁹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.36912 (yıl 1826)

²⁰ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.58-B (yıl 1785) .

²¹ BOA Y. Mtv. nr. 210/109 (yıl 1901).

²² BOA, mühimme defteri nr.3, hüküm no:834(yıl 1560)

²³ Hoca Tahsin, Psikoloji, ss. 26-30, (yıl 1894).

an-asl: Aslında, hakikatta. “savb-ı refî’ü’ - ân-ı dâverâneleriyle an-asl miyânede merbût u müstahkem olan hulûs-ı bî-pâyân ve sıdk-ı mahabbet-i firâvân muktezâsınca...”²⁴

ân-be-ân: Gittikçe, yava yava . “Sırbeye e kıyasının ân-be-ân tecâvüz-i hudûd ile hayvânât gasbetmek gibi ef’âl-i kabîhadan aslâ fâri olamamaları...”²⁵

an-samîmi’l-kalb: Gönülден. “Anlar ile olan muvâfakat ittîfâkî olup an-samîmi’l-kalb olmayup...”²⁶

bâ-husûs: Özellikle. “..ve bâ-husûs el-e yâ’u tenke ifü bi-azdâdihâ müfâdıncâ...”²⁷

bâ-vücûd ki: Bununla beraber, böyle iken. “bâ-vücûd ki tapuyı ben dahi virürem diyü bildürdi.”²⁸

be-gâyet: Son derece, hayli. “..ve odalarının be-gâyet pâk u temîz ve et’ime ve nânlarının kemâl mertebe ihtimâmlı ve hâs olmasına mütehayyir olmu umdur.”²⁹

ber-karâr-ı sâbık: Önceki karar üzere. “min-ba’d ber-karâr-ı sâbık her kanda diler ise anda ikâmet idüp...”³⁰

ber-minvâl-i me rûh: Açıklandı ı üzere. “..ber-minvâl-i me rûh bir mâddede ekseriyet-i ârâ bulunmayup da...”³¹

ber-minvâl-i muharrer: Yazıldı ı üzere. “Bir sûreti ümerâ-i Da ıstandan Zozan Bey’e ber-minvâl-i muharrer...”³²

ber-mûceb-i: Gere ince. “..mevcûd olanlarına ber-mûceb-i defter hediye-i pâdi âhâneyi teslîm ve...”³³

²⁴ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.94-B, 94-L (yıl 1776)

²⁵ BOA, HR. SYS, 250/1, nr.184. (1876)

²⁶ BOA, mühimme defteri nr.3, hüküm no:625(yıl 1559)

²⁷ Münif Pa a, Mecmûa-i Fünûn, nr.14, s.74-77.(1863)

²⁸ BOA, A.DVN, nr.790, hüküm nr.42. (1501)

²⁹ Mustafa Sami Efendi, Avrupa Risalesi, s.25-39. (1840)

³⁰ BOA, A. DVN, nr.790, hüküm nr.91. (1501)

³¹ Takvîm-i Vekâyi’, nr. 188. (yıl 1839)

³² BOA, Nâme-i Humâyûn defteri, nr.9, ss.221-222 .(1788)

³³ BOA, Ali Emîrî, I. Abdülhamid, nr. 1595. (1783)

ber-mu'tâd: Alı ıldı ı üzere. "Nevrûzda ber-mu'tâd hey'et-i süferâ ile huzur-
1 âhîye çıkıldukda.." ³⁴

ber-tafsîl: Ayrıntılı olarak. "..fi-mâ-ba'd kendilerine mutî' bulunaca ımızı
ber-tafsîl söyledik ise de.." ³⁵

ber-vech-i âtî: A a ıdaki gibi. "Novel Press Liber gazetesinde münderic
bendin bir fıkrası ber-vech-i âtî derc ve nakl edilir.." ³⁶

ber-vech-i bâlâ: Yukarıdaki gibi. "ber-vech-i bâlâ arz olunan havâdisât
menâbi'-i mevsûkadan me'hûz olma la ol bâbda.." ³⁷

ber-vech-i emânet: Emanet ekinde. "Ta'yîn eyledüğün kimesneye
iltizâmı mı virilmi dür, yohsa ber-vech-i emânet mi virilmi dür?" ³⁸

ber-vech-i me rûh: Açıklandı ı ekilde. ".. imdilik Revan tarafına dâir bir
mülâhaza edecek hâlât olmadı ını ber-vech-i me rûh i'lân ederek.." ³⁹

ber-vech-i muharrer: Yazıldı ı üzere. "Mes'ûdât-ı mezbûreye ber-vech-i
muharrer müsâ'ade buyuruldu u sûretde.." ⁴⁰

ber-vech-i tahmîn: Tahminen. "..ber-vech-i tahmîn yüz elli kiselik emvâli
zıkr olunan mihmândârlar ma'rifetleriyle Çıldır valisi mûmâ-ileyh tarafına nakl ü
teslîm olunmu oldu ını.." ⁴¹

bi-avnihi te'âlâ: Allah'ın yardımıyla. "bi-avnihi te'âlâ ledâ erefi'l-vusûl fi-
mâ-ba'd dahi ne vechle haberi istimâ' olunur ise..." ⁴²

bi-aynihi: Aynen. "bi'l-farz bedende her ne kadar sıhhat u selâmet olsa
müterekkib oldu u eczâ derecelerine nisbetle ondan teessür edece i gibi bi-aynihi
cism-i devlet dahi..." ⁴³

³⁴ BOA Y.Mtv, nr.14/28 (yıl 1884)

³⁵ BOA, HR. SYS, 2872/2. (1916)

³⁶ BOA, Yıldız Sadâret Husûsî Ma:rûzât,nr.177/50.(1884)

³⁷ BOA, Yıldız Sadâret Husûsî Ma:rûzât,nr.219/29.(1888)

³⁸ BOA, mühimme defteri nr.3, hüküm 398. (yıl 1559)

³⁹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.860.(1784)

⁴⁰ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.324-B.(1783)

⁴¹ BOA, Ali Emîrî, I. Abdülhamid, nr. 1595.(yıl 1783).

⁴² BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.324-G (yıl 1783)

⁴³ Tercümân-ı Ahvâl, nr. 34, s . 1-3, (yıl 1861)

bi-gayri hakkın: Haksızca. "...bi-gayri hakkın mahkûmiyetimiz cihetine gidilmesi..."⁴⁴

bi-hakkın: Tamamıyla, hakkıyla. "...Rusya ahâlîsinden pek ço u hükümet tarafından ale't-tevâlî umûr-ı zâtiyyelerine vukû' bulan müdâhaleden dolayı cidden ve bi-hakkın ho nûdsuzluk gösteriyor..."⁴⁵

bi-hasebi'l-iktizâ: Lüzumuna binaen. "...bu esnâda bi-hasebi'l-iktizâ eref-efzâ-yı sudûr olat hatt-ı humâyûn-ı inâyet-makrûnum mücibince..."⁴⁶

bi-hasebi' - er'(-i erîf): eriat gere ince. "...bi-hasebi' - er' fesâdı zâhir olanların..."⁴⁷

bi-hasebi't-takdîr: Kaza ve kader gere ince. "...bi-hasebi't-takdîr dūcâr-ı kazâ olur isem..."⁴⁸

bi-hasebi'z-zâhir: Zâhiren. " imdilik bi-hasebi'z-zâhir âsâr-ı istiklâl Baban Han tarafında nümûdâr olma la..."⁴⁹

bi-inâyeti'llahi te'âlâ: Allah'ın yardımıyla. "...bi-inâyeti'llahi te'âlâ kahr u tedmîr ve def'-i mazarrat-ı a'dâda sa'y u dikkat olunmak ma'kûl ve münâsib görüldü in..."⁵⁰

bi'l-'aks: Tam tersi. "...kesb-i salâh etmek öyle dursun bi'l-aks o derece vahim bir ekl ü sûrete girmi dir..."⁵¹

bi'l-beyân: Bildirerek. "Buralardaki mezhebda larının esâretten kurtarılması bir ittifâk-ı sâbit ve sahîha mütevakkıf oldu unu bi'l-beyân..."⁵²

bi'l-etrâf: Ayrıntılı olarak. "Ahâlî-i merkûmenin ihtiyâcat ve âdâtlarını ve itikâdât-ı mezhibiyyelerini bi'l-etrâf tedkîk eylemek lâbüddür..."⁵³

⁴⁴ BOA, HR. SYS nr.259/1 belge nr.66. (yıl 1902)

⁴⁵ BOA, Yıldız Sadâret Husûsî Ma'rûzât, 175/23 (1883)

⁴⁶ BOA, A.DVN, nr.1/3 (yıl 1767)

⁴⁷ BOA, mühimme defteri nr.3, hüküm no:120 (yıl 1559)

⁴⁸ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.6700 (yıl 1797)

⁴⁹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.6700. (yıl 1797)

⁵⁰ BOA, Nâme-i Humâyûn defteri nr.5, ss. 19-22. (yıl 1688)

⁵¹ BOA, HR. SYS, nr. 258 1. belge nr. 37-58. (yıl 1902)

⁵² BOA, Y. Mtv. nr.39/50. (yıl 1889)

⁵³ BOA, Yıldız Sadâret Husûsî Ma'rûzât nr.175/23.(1883)

bi'l-farz: Oldu unu kabul ederek, faraza. "...bi'l-farz bedende her ne kadar sıhhat u selâmet olsa mütarekkib oldu u eczâ derecelerine nisbetle ondan te'essür edece i gibi bi-aynihi cism-i devlet dahi..."⁵⁴

bi'l-fi'l: Gerçekten, fiilen. "...bi'l-fi'l irvan hanı olan.." ⁵⁵ ".bi'l-fi'l kâfirden alınan kadırga ile.." ⁵⁶

bi'l-iktizâ: Gerekti i için. "...ve eger bi'l-iktizâ verilmek lâzım gelse..."⁵⁷

bi'l-istifâde: Yararlan(ıl)arak. "..havâların müsâ'adeli olmasından bi'l--istifâde hemen avdet eylesine.." ⁵⁸, "..ihtilâl-i dâhilîden bi'l-istifâde Van'a duhül eden Rusya'nın dahi bi'l-umûm ahâlî-i slâmiyyeyi katliâm eyledikleri.." ⁵⁹

bi'l-isti'lâm: Bilgi istenilerek. "Ta lıca Mutasarrıfından bi'l-isti'lâm cevâben imdi alınan telgrafnâmede.." ⁶⁰

bi'l-istidlâl: Deliliyle anlayarak. "Gazeteler talya için bunda bir telâfi-i mâfât ciheti oldu unu karâ'inden bi'l-istidlâl..."⁶¹

bi'l-istîzân: zin istenilerek. "Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ karârıyla bi'l-istîzân eref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdi âhî mücebince.." ⁶²

bi'l-ittifâk: Birle erek. "a'dâ-yı li'âmın kahr u tedmîrinde müktezâ-yı vakt ü hâle göre bi'l-ittifâk te mîr-i sâ'id-i dikkat ü ihtimâm eylemeleri.." ⁶³

bi'l-ma'iyye: Birlikte. "Yolda larıyla bi'l-ma'iyye me'mûriyyet-i lâzimesini îfâ ederdi.." ⁶⁴

bi'l-müzâkere: Görü erek. "..ve sâir iktizâ edenler ile bi'l-müzâkere cevâbları verilmek muhtâc ve taraf-ı hümâyûnuma arz oluna..." ⁶⁵

⁵⁴ Tercümân-ı Ahvâl. nr.34, s.1-3. (1861)

⁵⁵ BOA, Nâme-i Hümâyûn defteri nr.9. s.148. (1784)

⁵⁶ BOA, A.DVN. nr.790, hükküm 137. (yıl 1501)

⁵⁷ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.31321. (yıl 1829)

⁵⁸ BOA, råde-Hâriciye, nr. 9707. (yıl 1860)

⁵⁹ BOA, HR. SYS 2872/2. belge nr. 19-33 (yıl 1916)

⁶⁰ BOA, Y.A. Hu usi, nr. 497/21. (yıl 1905)

⁶¹ BOA, Y.A. Hususi, nr. 525/70. (yıl 1908)

⁶² BOA, Y.A. Hususi, nr. 526/142. (yıl 1909)

⁶³ BOA, Nâme-i Hümâyûn defteri nr.8,ss.123-124(1743)

⁶⁴ Yakovaki (Divan Tercümanı), Castera:Rusya Tarihi, 1246/1831.

⁶⁵ BOA, Ali Emîrî, I.Abdülhamid, nr. 760 (yıl 1783)

bi'l-vücûh: Tüm yönleriyle. "umûr-ı âcizânemiz bi'l-vücûh ind-i erflerinde ta'rîf ü tavsiyeden müsta nî olup.." ⁶⁶

bi-mennihi te'âlâ: Allah'ın yardımıyla. "bi-mennihi te'âlâ hidemât-ı dîn ü Devlet-i Aliyyede te mîr-i sâid-i ihtimâm olundu u bi-i tibâhdır." ⁶⁷

binâ-ber-în: Dolayısıyla. "..binâ-ber-în hürriyet-i ticâret dahi elzemdir." ⁶⁸

binâ'en: -den dolayı. "..aded-i sükkân 248105 adam ilâvesiyle kesb-i tezâyüd etmi oldu u melhûz oldu una binâ'en." ⁶⁹

bi-nefsihi: Bizzat, kendisi. "..eyle olsa sana i'timâd-ı tâmm oldu ı ecilden binefsihi mezbûr sınırın üzerine varup.." ⁷⁰

bi'n-nefs: Bizzat. "..dâmen-dermiyân-ı ihtimâm olarak bi'n-nefs ser-hudûdumuz Ahilkelek'e azîmet olunup.." ⁷¹

bi't-tab': Tabî olarak. "Bu misillü tedabîrden dolayı bi't-tab' müslümanların havf u ihtirazları ân-be-ân tezâyüd eylemekdedir." ⁷²

bi't-taharrî: Ara tırarak. "Çete efrâdı slâm hânelerini bi't-taharrî hânelerde buldukları slâm ve yahûdîlerin bâkire kızlarına tasallut..." ⁷³

bi't-tahkîk: Ara tır(ıl)arak. "..keyfiyyetin bi't-tahkîk i 'ârî mütevakkıf-ı himmet-i behiyyeleridir." ⁷⁴

bi't-tahvîl: Çevrilerek, döndürülerek. "Hidemât-ı hasenelerine mebnî bâlâda isimleri muharrer Mîrlivâ Mustafa Kemâl Pa a'nın hâmil oldu u ikinci rütbe mecîdî ni ânı kılınçlı birinci rütbe mecîdî ni ânına bi't-tahvîl..." ⁷⁵

bi't-takdîm: Sunularak. "Müsvedde-i mezkûre bi't-takdîm me mûl-i nazar-ı evket-eser-i cenâb-ı ehen âhî buyurulmu ..." ⁷⁶

⁶⁶ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 324-B. (yıl 1783)

⁶⁷ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.94-B, 94-L (yıl 1776)

⁶⁸ Münif Pa a, (Bedâyi'-i Edebiyye), s.363-383.(1910)

⁶⁹ Takvîm-i Vekâyi', nr. 57, (yıl 1833)

⁷⁰ BOA, A.DVN. nr.790, hüküm 293. (1501)

⁷¹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 1334. (yıl 1785)

⁷² BOA Yıldız Sadâret Husûsî Ma'rûzât nr.175/23. (yıl 883)

⁷³ BOA, HR, SYS 2872/2, belge nr. 92-98. (yıl 1916)

⁷⁴ BOA, râde-Meclis-i Vâlâ, nr. 6455. (1850)

⁷⁵ BOA, Harbiye Taltîfât-Tevcîhât, dosya nr.67/5(1917)

bi't-tamâm: Tamamen. "Suyı bi't-tamâm zâviyeye akıdasın." ⁷⁷

bi't-tanzîm: Düzenlenerek. "Sâlifü'l-arz be mâddeyi hâvî evrâk-ı tahkîkiye nâhiyenin e râf ve ahâlî-i mu'teberânından bi't-tahkîk anla ılmı olma la i bu evrâk-ı tahkîkiye bi't-tanzîm tasdîk kılındı.." ⁷⁸

bi't-tav'î ve'r-rızâ: steyerek ve razı olarak. "...bi't-tav'î ve'r-rızâ mezbûre Ayi e Hatun ve yolda larım katlı gâret itdüklerin ikrâr eylediklerinden sonra..." ⁷⁹

bi't-tecribe: Tecrübeyle. "...vebâ hastalığına karantina usûlü misillü bi't-tecribe nice keyfiyyetler ve çâreler bulmaktadırlar." ⁸⁰

bi't-tedkîk: nceleyerek. "Gümrük emîni vekîli izzetlü beyefendi bi't-tedkîk îcâbımı ifade eylesin deyü buyuruldu" ⁸¹

bi't-tedric: Tedricen. "Ezmine-i kadîmeden beri Hindistan'da cem' ve iddihâr olunan esbâb-ı servet ü sâmân bi't-tedric ngiltere'ye intikâl etmekte olup.." ⁸²

bi't-tefrîk: Ayırarak. "...cesîm mektepleri bi't-tefrîk onlarda mümkün mertebe kulak dolgunlu u olmak için..." ⁸³

bi-tevfikihi te'âlâ: Allah'ın yardımıyla. "Bi-tevfikihi te'âlâ her husûsda âbâ vü eslâflarından ziyâde mesâ'î-i hamîde ve me'âsir-i pesendide zuhûra getirmege.." ⁸⁴

bî-vech: Sebepsiz. "...bî-vech almak isterse men' ü def' idüp aldurmaysız." ⁸⁵

bi-vechin mine'l-vücûh: Herhangi bir ekilde. "kâffe-i hukûk-ı rüsûm-ı örfiyyesine bi-vechin mine'l-vücûh kimesne dahl u ta'arruz itmeyüp..." ⁸⁶

⁷⁶ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 7620. (1802)

⁷⁷ BOA, ADVN nr.790, hüküm 204 (yıl 1501)

⁷⁸ BOA, HR. HU 2878/66.

⁷⁹ BOA, mühimme defleri nr.3, hüküm 441. (yıl 1559)

⁸⁰ Mustafa Sami Efendi, Avrupa Risalesi, s.25-39. (1840)

⁸¹ BOA, BEO-AMKT, nr. 15/40. (yıl 1844)

⁸² Vahan, Mecmûa-i Fünûn, nr. 8, s.343-353. (1862)

⁸³ Takvîm-i Vekâyi', nr 176. (yıl 1838)

⁸⁴ BOA, Nâme-i Humâyûn defteri, nr.6, s.98-100.(1704)

⁸⁵ BOA, A.DVN, nr.790, hüküm 93. (1501)

⁸⁶ BOA, ADVN nr.790, hüküm 328 (1501)

bi'z-zarûre: Zaruri olarak. "..bi'z-zarûre be on günlük askerlerinin ta'yînâtı verildikten sonra..."⁸⁷

câ-be-câ: Yer yer. "..cânib-i muhlisânemiz câ-be-câ mürüvvet-i esâlibleriyle yâd u tezkâr buyurulmak me'mûl-i muhlisânemizdir."⁸⁸

cihetle: Dolayı, için. "Mahall-i mezkûrda mikdâr-ı kifâye peksimed mevcûd bulunmadı ı cihetle.." ⁸⁹

çâr-nâ-çâr: Çaresiz, ister istemez. "..ekserîsinin telef ü helâkini gördükden sonra çâr-nâ-çâr Rusların taht-ı tasarrufunda olan Hokand kıt'asına ilticâ eyleme e mecbûr oldum."⁹⁰

ez-ân-cümle: O cümleden olarak, mesela. "..ez-ân-cümle mü evvik-i hicret cürmüyle ithâm edilenlerimiz altı mâh habs cezasıyla mahkûm olmu .."⁹¹

ez-cümle: Mesela, bunun gibi. "..ez-cümle ba'zı kerre ahâlfî-ı slâmiyyenin muhâcereti te vik ve ba'zen men' olundu u gibi.." ⁹²

ez-cân u dil: çten gelerek. "..u ur-ı dîn-i mübîn ve devlet-i ebed-rehînimizde ez-cân u dil sarf-ı tâb u tâkat edece i.." ⁹³

ez-ser-i nev: Yeni ba tan, yeniden. "..sülâle-i Cengiziyeyi ez-ser-i nev ol havâlfide i tihâr-yâfte-i gâlibiyyet etmek vâdfisinde oldu ina nazaran.." ⁹⁴

fi'l-asl: Aslında. "Gence kal'ası derûn-ı Azerbaycan'da kılâ'-ı sâireye kıyâs olmayup fi'l-asl Devlet-i Aliyye'nin binâsı metîn ü müstahkem bir kal'ası olup..." ⁹⁵

fi'l-hakîka: Gerçekten. "mîr-i mûmâ-ileyh fi'l-hakîka re îd ü fehîm bendeleri olup.." ⁹⁶

fi'l-vâki': Gerçekte, hakikaten. "fi'l-vâki' Devlet-i Aliyye'nin han-ı mesfûr üzerine sefer eylemege emr-i erîfleri olur ise..." ⁹⁷

⁸⁷ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 1334. (yıl 1785)

⁸⁸ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.58-B.(1785)

⁸⁹ Mühendis Fâik, Seyâhatnâme-i Bahr-ı Muhît, s.25-32. (1868)

⁹⁰ BOA, Yıldız Esas Evrakı, kısım 14, nr.382. (1880)

⁹¹ BOA, HR. SYS, 2592/1, nr.66. (1902)

⁹² BOA, Yıldız Sadâret Husûsî Ma:rûzât,nr.175/23.(1883)

⁹³ BOA, Nâme-i Humâyûn deft., nr.9, s.148. (1784)

⁹⁴ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.7616. (1802)

⁹⁵ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 94-M (yıl 1776)

⁹⁶ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 94-B, 94-L (yıl 1776)

fi-nefsi'l-emr: in aslında. “fi-nefsi'l-emr Revan kal'ası ziyâdesiyle metîn olup..”⁹⁸

gün-be-gün: Günden güne. “..ancak ma'â maddesine bundan böyle bakılmayup gün-be-gün açıktan tevcîh ile tekessür etdikçe verilmekten kalup..”⁹⁹ “..pervâsızca icrâ kılınan vah et tevâlî ve gün-be-gün te eddüd etmekte bulundu undan..”¹⁰⁰

güne gibi zâhir iken: Güne kadar açık. “..yüz bin amele ta'yîn eyleseler on sene müddetde araba yürür yol açamayacakları güne gibi zâhir iken..”¹⁰¹

gûyâ: Sanki. “..gûyâ birbirleriyle yarın muhârib olacaklar gibi umûr-ı nizâmiyye-i askeriyeye ve sâir mühimmât-ı seferiyelerine leyl ü nehâr ikdâm ü gayret ederler.”¹⁰²

hâh nâ-hâh: ster istemez. “..hayme-ni în olan a âyirin Kars'dan gayri melceleri olmadı ından hâh nâ-hâh hudûd-ı Kars'a firâr u ilticâlarında..”¹⁰³

her çi bâd-â-bâd: Ne olursa olsun, ister istemez. “Bu miyânda kudreti olanlar her çi bâd-â-bâd kudreti olanlar hayâtını kar içine atıyor, atamayanlar Emeni kılınçlarına boyunlarını uzadıyordu.”¹⁰⁴

hod-be-hod: Kendi kendine. “..hod-be-hod Rusyaluya mukâvemet ve mukâbele edemeyecekleri ma'lûm-ı sa'âdetleridir.”¹⁰⁵

hodkâmâne: Bencilce. “..Fransızlar hodkâmâne ve düri tâne hâllere devâm ile..”¹⁰⁶

husûsâ: Özellikle. “..avları kurt ve tilki ve husûsâ öküz kadar beyaz ayı imi ..”¹⁰⁷

⁹⁷ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 860-M (yıl 1784)

⁹⁸ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 860-M (yıl 1784)

⁹⁹ BOA Hatt-ı Humâyûn., nr. 31321. (1829)

¹⁰⁰ BOA, HR. SYS, nr.2877/55. (1919)

¹⁰¹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 437(1783)

¹⁰² Sadık Rifat Pa a, Avrupa ahvâli,Müntehabât-ı âsâr, s.1-12

¹⁰³ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.9932. (1791)

¹⁰⁴ BOA, HR. SYS, 2872/3, nr.66. (1916)

¹⁰⁵ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.94-B, 94-L. (1776)

¹⁰⁶ BOA, HR. SYS, 2544-16/16. (1920)

¹⁰⁷ Cerîde-i Havâdis, nr.151. (1843)

imdi: Artık, imdi, öyleyse. “..imdi yapdurup itmâma iri dürmesin emr idüp buyurdum ki..”¹⁰⁸

imtisâlen li'l-emr: Emre uymak için. “..imtisâlen li'l-emr ve tahsilen li-rızâikümü l-âlî..”¹⁰⁹

ke-ennehu: Sanki, güya. “..müzâkere olunan eylere ke-ennehu ittifâk-ı ârâ ile karâr verildi ine zehâb olunmakta ise de...”¹¹⁰

ke-en-lem-yekûn: Hiç yokmu gibi. “fevka'l-âde münbit ve hem de vâsi' olan arâzîsine nisbeten ahâlî-i mevcûdesi ke-en-lem-yekûn hükmünde olup muhâcirîn iskânî hâlinde muhasenâtî derkârdır.”¹¹¹

ke'l-evvel: Eskisi gibi. “..ke'l-evvel miyânede merbût olan ta'ahhüdleri üzerinde sâbit-akdâm oldukları..”¹¹²

kemâ fi'l-evvel: Önceki gibi. “..lâkin muhafız-ı mûmâ-ileyh icrâ-yı tedâbîr ile kârbân-ı Revanî celb ü tergîb etmekle kemâ fi'l-evvel âmed- üd üzere oldukları..”¹¹³

kemâ fi's-sâbık: Geçmişte oldu u gibi. “ebnâ-yı sebîl ve tüccâr Hoy üzerinden gidip gelmekte ve kemâ fi's-sâbık alı veri etmekte oldukları..”¹¹⁴

kemâ hiye hakkihâ: Hakkıyla. “...mâ-ba'de't-tabî'iyyenin agrâzına kemâ hiye hakkihâ muttali' oldu uma te ekküren..”¹¹⁵

kemâ hüve fi's-sâbık: Eskiden oldu u gibi. “..mu'âvenet-i mâddiyyenin kemâ hüve fi's-sâbık bî-dirîf buyurulmasını istirhâm eylemek ümniyye-i yegânesiyle gelmi dim.”¹¹⁶

kemâ hüve hakkîhi: Hakkıyla. “..bu kazıyyeyi dahi kemâ hüve hakkîhi teffî ü tefahhus idesiz.”¹¹⁷

¹⁰⁸ BOA, mühimme defteri nr.3, hüküm 585. (yıl 1559)

¹⁰⁹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 7093. (yıl 1796)

¹¹⁰ Meclis-i Ahkâm-ı Adliyyede me veret usûlü hakkında lâyiha, Takvîm-i Vekâyi', nr.188. (1839)

¹¹¹ BOA, Y.A. Hus., nr.1763/32. (yıl 1884)

¹¹² BOA, Cevdet Hâriciye, nr. 4681. (yıl 1791)

¹¹³ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 860. (yıl 1784)

¹¹⁴ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr 6748-B. (yıl 1795)

¹¹⁵ Ebû Ali Sînâ (Abdülkerim Efendi), s.2-5. (yıl 1862)

¹¹⁶ BOA, Yıldız Esas Evrakı, kısım 14, nr.382. (1880)

¹¹⁷ BOA, A.DVN, nr. 790 hüküm 420. (yıl 1501)

kemâ-kân: Eskiden oldu u gibi. “Da ıstan hanlı ı kemâ-kân han-ı mûmâ-ileyhin uhdesine tevcih ve ihsân-ı humâyûn buyurulmu oldu undan..”¹¹⁸

ke' - emsi fi-vasati'n-nehâr: Gün ortasındaki güne gibi (açık). “...bu kadar a'dânın mülkünüzü tasallutu ke' - emsi fi-vasati'n-nehâr zâhir ü â ikâr iken..”¹¹⁹

keyfe mâ-ye â: Diledi i gibi. “..bunları keyfe mâ-ye â tazyîk eylemekte bulunmu dur.”¹²⁰

keyfe me'ttefak: Hangisi olursa, nasıl rast gelirse. “Taraf-ı hükûmetden keyfe me'ttefak nasb olunan re'îs-i ulemâ hükûmetin arzû ve evâmirine tamâmiyla munkâddır.”¹²¹

külliyen: Tamamen, büsbütün. “levâzımât-ı sâireden külliyyen hâlî ve hîn-i zuhûrlarında bir tedârüke destres olmak adîmü'l-inkân ve eyyâm-ı bahâr dahi karîb olma la...”¹²²

lâ-ale't-ta'yîn: Rastgele. “..lâ-ale't-ta'yîn bir mes'ele-i düveliyye zuhûr edince önünü alma a çalı ıyorlar..”¹²³

lâ-ilâc: Çaresiz. “..her ne kadar kû i ü ihtimâm olundu ise de lâ-ilâc bir mikdârı mürur etmi ler.”¹²⁴

la-siyyemâ: Özellikle. “..ve lâ-siyyemâ her bir sınıf-ı alîin ve emrâz-ı sâriyye ashâbının ba ka olarak velhâsıl her bir ehir ve kasabada ve bazı karyelerde bile zükûr u inâs için müte'addid ve muntazam hastaneler olup..”¹²⁵

lâ-yenkati': Durmadan. “..Lezgi tâifesi han-ı mesfûrun Kâhıt ülkesini lâ-yenkati' nehb ü gâret idüp..”¹²⁶

leffen: Dürülü ve ili tirilmi olarak. “..derûn-ı arızama leffen takdîm Medenî A a'nın varakasından...”¹²⁷

¹¹⁸ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 31321. (yıl 1829)

¹¹⁹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 40705-E. (yıl 1827)

¹²⁰ BOA, Y. Mtv. nr.210/109. (yıl 1901)

¹²¹ BOA, Y. Mtv. nr.210/109. (yıl 1901)

¹²² BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 1251-F. (1783)

¹²³ BOA, Yıldız Mütenevvi Ma'rûzât, 205/25. (1900)

¹²⁴ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.6702-B. (yıl 1804)

¹²⁵ Mustafa Sami Efendi, Avırupa Risalesi s.25-39.(1840)

¹²⁶ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 58-A. (yıl 1785)

li-ecli'l-maslaha: icabı. "Bundan akdemce Hoy hanı tarafından li-ecli'l-maslaha Der-aliyye'ye vârid Hüseyin Ali Bey'e.." ¹²⁸

li-ecli't-ticâre: Ticaret için. " talya Devtetü tüccâr-ı mu'teberânından olup li-ecli't-ticâre Buhara'ya gitmi oldukları hâlde ba'zı zan ve i tibâha mebnî ahz u habs olunmu olan.." ¹²⁹

li-maslahatin: icabı. "ale'l-usûl hükûmet-i âidesinden evrâk-ı mürûriyye ahzıyla li-maslahatin çâr-aktâr-ı âlemde seyâhat ise hükûmât-ı medeniyyeye mensûb her ferde te'mîn edilmî hukûk-ı tabî'iyedendir.." ¹³⁰

ma'a hâzihî: Bunun yanı sıra. "Hükûmet-i mahalliyye 'inde'l-icâb kendü tasavvurâtımı sektedâr edebilecek müstakîl ve ma'a-hazihî mütemevvil bir kısım müslimân ashâb-ı emlâkin vücûdını arzû etmediğinden.." ¹³¹

ma'al-kasem: Yemin ederek. ".bi'l-hâssa orduya 'âid olan i lerinde mümâna'at gösterdiklerini ma'al-kasem arzeylerim.." ¹³²

ma'a'l-mecbûriyye: Mecburen. "..nihâyetü'l-emr Rus'un Van hudûdunu tecâvüz etmesi üzerine ma'a'l-mecbûriyye ma'a-âile Van'dan çıktım.." ¹³³

ma'a'l-mesârr: Memnuniyetle. "..bu bâbda bir de komisyon-ı mahsûs te kıl kılındı ı ma'a'l-mesârr istihbâr kılınmı dı.." ¹³⁴

ma'a-âile: Aileyle birlikte. "nihâyetü'l-emr Rus'un Van hudûdunu tecâvüz etmesi üzerine ma'a'l-mecbûriyye ma'a-âile Van'dan çıktım.." ¹³⁵

ma'a-hâzâ: Bununla beraber. "..ma'a-hâzâ Afganistan ahâlfisi umûmen Hanefiyyü'l-mezheb ve be altı milyon nüfûsdan mürekkeb olarak.." ¹³⁶

ma'a-mâ-fih: Böyle iken. "..firârîlerin ta 'kîbine geldi imizi ve ma'a-mâ-fih telefât-ı hayvândan ba ka bir ey olmadı ndan teslîm olurlarsa mutasarrif beyin afvede ini söyledim.." ¹³⁷

¹²⁷ BOA, Cevdet-Hâriciye, nr.3629. (1828)

¹²⁸ BOA, Cevdet-Hâriciye, nr.9166. (1784)

¹²⁹ BOA, râde-Hâriciye, nr.11667. (1863)

¹³⁰ BOA, HR.SYS 259/1, belge nr.65 (yıl 1903)

¹³¹ BOA, Y.A. Hus., nr.413/8. (yıl 1901)

¹³² BOA, HR.SYS 2872/2, belge nr.167-175 (yıl 1916)

¹³³ BOA, HR.SYS 2872/2, belge nr.19-33 (yıl 1916)

¹³⁴ BOA, Y. Mtv. nr.175/183. (yıl 1898)

¹³⁵ BOA, HR.SYS 2872/2, belge nr.19-33 (yıl 1916)

¹³⁶ BOA, râde-Hâriciye, nr.16642/3. (yıl 1877)

ma'an: Birlikte. “..âcil tahrîrâtıyla ma'an ma'rûz-ı atebe-i ulyâ-yı âhâneleri kılındı ı..”¹³⁸

ma'a't-te'essüf: Yazık ki, esefle. “..mesele-i fi'liyyeye gelince; Türkiye'nin vaziyet-i hâzırası bu adaların bizde kalmaları ümidini ma'a't-te'essüf bah etmemekte ise de..”¹³⁹

matviyyen: Dürülü, sarılı olarak. “..tahrîrâtın tercemesi dahi matviyyen arz u tesyîr olunma la..”¹⁴⁰

melfûfen: Sarılı olarak. “..bu def'a derûn-ı arıza-i çâkerâneme melfûfen hâk-i pâ-yi devletlerine irsâl olunma la..”¹⁴¹

min-cihetin: Bir yönden. “..ammâ insâf olursa min-cihetin ma'zûr bulunmu lardır.”¹⁴²

mine'l-cümle: Meselâ. “..bu bâbda dahi mülâhazât-ı lâzimeyi muhtevî ve mine'l-cümle protokolün ta'dîli zımnında vukû' bulacak talebin..”¹⁴³

min gayri resmin: Adet dı ı olarak. “Sefîr-i mûmâ-ileyhin kangı gün ve ne vaktde min-gayri resmin mâbeyn-i humâyûn-ı âhâne cânib-i e refine azimeti emr ü fermân buyurulur ise..”¹⁴⁴

minvâl-i me rûh: Açıklandı ı üzere. “..in âallahu te'âlâ vusûlünde minvâl-i me rûh üzere hüsn-i himmet-i hânîleri meczûmen melhûz-ı humâyûnumdur.”¹⁴⁵

minvâl-i muharrer: Yazıldı ı üzere. “..mezbûre Safâ Hatun ber minvâl-i muharrer ile'l-vefât mutasarıfı olup..”¹⁴⁶

mû-be-mû: nceden inceye. “..elçilerinin takrîr-i sıhhat-pezîrlerinden mû-be-mû muhât-ı ilm-i âlem-ârâ-yı veliyyü'n-ni'amâneleri buyuruldukda..”¹⁴⁷

¹³⁷ BOA, HR.SYS 2872/2, (yıl 1916)

¹³⁸ BOA, Cevdet-Dâhiliye, nr.11750. (1780)

¹³⁹ BOA, Ali Fuad Türkgeldi Evrakı, 9/75/3 ubat 1922

¹⁴⁰ BOA, Y.A. Hus., nr.412/8. (yıl 1900)

¹⁴¹ BOA, Hatt-ı Humâyûn., nr. 6686 (1802)

¹⁴² Maârifet dâir, Tercümân-ı Ahvâl, nr.34, s. 1-3, (yıl 1861)

¹⁴³ BOA, HR. HMS. O, nr. 36/4 (1915).

¹⁴⁴ BOA, râde-i Dâhiliye, nr.60716(1877).

¹⁴⁵ BOA, Nâme-i Humâyûn deft., nr.5, s.219-220. (1696)

¹⁴⁶ Antep er'ıye sicili, nr.103 (yıl 1727)

¹⁴⁷ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.58-A. (1785)

müceddeden: Yeniden, tekrar. "...i bu çârsû-yı kebîr bin üç yüz on dört sene-i bahriyyesi Rebî'ü'l-evvelinde müceddeden ta'mîr olunmu dur." ¹⁴⁸

mücerred: Sadece, yalnızca. "Avrupalılar bu lisân-ı dil-pezîrin tahsiline cân u dilden arzû-ke oldukları hâlde mücerred beyân olunan yolsuzlukdan ne 'et eden su'ûbet hasebiyle ö renemeyip..." ¹⁴⁹

mülâbesesiyle: Münasebetiyle. " bu vâki' olan takrîrini kaleme alması sipâri olunmak mülâbesesiyle Fransiyü'l-ibâre olarak kaleme alup.." ¹⁵⁰

nev'an-mâ: Bir bakıma. "Gerçi bu meveddetin temâdî edece i Ermeni fesedesini iyiden iyiye safahât-ı te'emüle daldırdı ı nev'an-mâ rû-nümâ idi.." ¹⁵¹

nihâyetü'l-emr: in sonunda, nihayet. "nihâyetü'l-emr Rus'un Van hudûdunu tecâvüz etmesi üzerine ma'a'l-mecbûriyye ma'a-âile Van'dan çıktım." ¹⁵²

onat (vechle): yi bir ekilde, güzelce. "Bu hususları onat fikr idüp.." ¹⁵³
"Onat vechle tefti ü tafahhus idesiz, göresiz." ¹⁵⁴

pey-â-pey: Birbiri ardınca. "Bundan sonra dahi tedârük olunan ahbâr u havâdisât pey-â-pey hâk-i pâ-yi âlîlerine tahrîr olunmakda kusûr olunmayaca ı.." ¹⁵⁵

pey-der-pey: Birbiri ardınca. "...tarik-i Anamuru gü âd etdirdikten sonra pey-der-pey kendüye mu'âvenet ve külliyyetlü takvîyet verildi inden.." ¹⁵⁶

refte refte: Gittikçe, gitgide. "...ve bu kâ'ide ile refte refte zî-kudret hânedân hânedânzâde ço alup.." ¹⁵⁷

rûz-be-rûz: Günden güne, gitgide. "...beynlerinde bu z u adâvet ve rûz-be-rûz i tidâd-ı küdürretleri vâki' olup.." ¹⁵⁸

¹⁴⁸ stanbul'da Kapalıçar ı giri kapısındaki sultani yazı.

¹⁴⁹ Tercümân-ı Ahvâl, nr.34, s. 1-3, (yıl 1861)

¹⁵⁰ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 36547. (1713)

¹⁵¹ BOA, HR. SYS 2872/2, belge nr.56-62 (1916)

¹⁵² BOA, HR. SYS 2872/2, belge nr.19-33 (1916)

¹⁵³ BOA, Mühimme defteri, nr.32, hüküm 1134. (1564)

¹⁵⁴ BOA, A.DVN, nr.790, hüküm 30. (1501)

¹⁵⁵ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.40705-E. (1827)

¹⁵⁶ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.94-B, 94-L. (1776)

¹⁵⁷ Sadık Rıfat Pa a, Avrupa ahvâli, Müntehabât-ı âsâr, s.1-12

¹⁵⁸ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.6680-B. (1800)

re'ye'l-ayn: Kendi gözüyle görerek. ".adem-i muhâlefetlerin re'ye'l-ayn mü âhede etmi oldu u.." ¹⁵⁹

tebdîlen: De i tirilerek. "..ve bir yüzba ının mevcûd be inci rütbe mecîdî ni ânının yerine tebdîlen dördüncü rütbe mecîdî ni ânı i' tâ edilmi dir." ¹⁶⁰

teberrüken: U ur ve bereket olarak. "Ka gar ile civâr memâlikde lihye-i saâdet-i cenâb-ı risâlet-penâhî bulunmadı ından bahisle teberrüken bir lihye-i saâdet ihdâ ve i'tâsı istid'âsına dâir.." ¹⁶¹

vechen mine'l-vücûh: Hiçbir yönden. "..bu makûle hudûd-ı Devlet-i Aliyye'ye tevâriid eden olur ise vechen mine'l-vücûh kabûl olunmayarak.." ¹⁶²

vech-i me rûh: Açıklanan tarzda. "Bir sûreti Revan hanı Mehmed Han'à vech-i me rûh üzre.." ¹⁶³

vech-i muharrer: Yazıldı ı üzere. "Hânân-ı mûmâ-ileyhimin vech-i muharrer üzre ittihâd u ittifâkları ber-kemâl oldu undan.." ¹⁶⁴

ve illâ: Yoksa. "Sebeb-i ma'nâ için her biri her cânibe perâkende olmu lar ise fe-bihâ, ve illâ bir yerde cem'iyet ile konmayup basîret üzre olası kim..." ¹⁶⁵

yek-dil ü yek-cihet: Birle erek. "..cümlesi yek-dil ü yek-cihet olarak.." ¹⁶⁶

yevmen fe-yevmen: Günden güne, gittikçe. "Mukaddemâ Da ıstan'dan celb olunması emr ü fermân buyurulan Lezgi tâifesinden yevmen fe-yevmen elli er ve altm ı ar nefer piyâde ve süvârî vürûd ederek.." ¹⁶⁷

zeylen: Ek olarak. "Sefâret-i mü ârûn-ileyhâdan bu kerre zeylen vürûd eden.." ¹⁶⁸

b. Kesinlik zarfları. Belgelerde geçen kli e zarflardan durum zarfları içinde sayıca, niteleme, zaman ve miktar zarflarından sonra gelirler:

¹⁵⁹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.339(1783).

¹⁶⁰ BOA, Harbiye Taltîfât-Tevcihât, dosya nr. 67/5 (1917)

¹⁶¹ BOA Yıldız Sadaret Husûsî Ma:rûzât,nr.337/133.(1895)

¹⁶² BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.6686(1802).

¹⁶³ BOA, Nâme-i Humâyûn defteri, nr.9, ss.221-222. (1788)

¹⁶⁴ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.6748-A(1795).

¹⁶⁵ BOA, mühimme defteri nr. 3, hüküm 863. (yıl 1560)

¹⁶⁶ BOA, Yıldız Esas Evrakı, kısım 14, nr.382. (1880)

¹⁶⁷ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.860 (1784)

¹⁶⁸ BOA, Y.A. Hus., nr.412/8. (1900)

alâ-cenâhi'l-isti'câl: Hemen, çabucak. "..vezîr-i mü ârûn-ileyh dahi alâ-cenâhi'l-isti'câl der-i devlet-medâra arz u inhâ eyleye..."¹⁶⁹

alâ-eyyi hâlin: Her nasıl olsa. "alâ-eyyi hâlin bu gece Üsküdar'a geçip azîmet etdirilece i ma'lûm-ı âhâneleri buyurulmak için..."¹⁷⁰

alâ kile't-takdîreyn: Her iki hâlde de. "hey'et-i mezkûreye cihet-i askeriyeden ba ka dâhil olacak iki zâtın mülkiyyeden veya ilmiyyeden mi olaca ının ve alâ kile't-takdîreyn harcırahları tesviye etdirilmek üzere isimlerinin i ârı menû-tı himmet-i atûfîleridir efendim."¹⁷¹

ale't-ta'cîl: Hemen. "giri ale't-ta'cîl yazup i'lâm idesiz."¹⁷² "ale't-ta'cîl bir gün ve bir sâ'at tevakkuf itmeyüp..."¹⁷³

be-heme-hâl: Elbette, mutlaka. "..cism-i memleket be-heme-hâl helâk veyâhûd bî-mecâl olur."¹⁷⁴

be-her-hâl: Her hâlde. "Kırım ordusu be-her-hâl tedârükât-ı kaviyyeye mevkûf olmakdan nâ î."¹⁷⁵

ber-vech-i isticâl: Hızlıca, çabucak. "..mukayyed olup ber-vech-i isti'câl kesdürmek bâbında ihtimâm eylesiz."¹⁷⁶

bi-eyyi hâlin: Mutlaka. "Vakit fevt olmadın bi-eyyi hâlin imdâdlarına eri menüz lâbüdd ü lâzımdur."¹⁷⁷

bi-eyyi tarîkin(vechin) kân: Herhangi bir ekilde. "...bi-eyyi tarîkin kân ehl-i fesâdi ele getürüp..."¹⁷⁸

icâleten: Hemen, acilen. "fi'l-hakîka mü ârûn-ileyhe icâleten külliyyetlü akça irsâli muktezî idügi."¹⁷⁹

¹⁶⁹ BOA Cevdet Hariciye, nr.1394, (yıl 1723).

¹⁷⁰ BOA, Ali Emîrî, I. Abdülhamid, nr. 963, (yıl 1780).

¹⁷¹ BOA, râde Husûsî, nr. 48. (yıl 1900)

¹⁷² BOA, A.DVN, nr.790, hüküm nr.100 (yıl 1501)

¹⁷³ BOA, A.DVN, nr.790, hüküm nr.54 (yıl 1501)

¹⁷⁴ Mehmed Said, Mecmûa-i Fünûn, 5/186-196. (1862)

¹⁷⁵ BOA, A. DVN, nr.1, hüküm 56. (1778)

¹⁷⁶ BOA, mühimme defteri nr.3, hüküm 463. (yıl 1559)

¹⁷⁷ BOA, Nâme-i Humâyûn deft. nr. 5, s.219-220 (1696)

¹⁷⁸ BOA, mühimme defteri nr.6, hüküm:1001 (yıl 1564).

mu'accelen: Hemen. "...muaccelen mezbûrile bildüresin." ¹⁸⁰

müsâra'aten: Çabucak, hemen. " rsâli muktezî olan akçanın icâleten ve müsâra'aten Der-aliyye'den hazîne-bend ile ordu-yı humâyûna irsâl buyurulması.." ¹⁸¹

c. Üle tirme zarfları. Durum zarfları içinde sayıca en az olanlardır:

ale'l-infirâd: Birer birer. "ale'l-infirâd yedlerinden memhûrlu senedâtlann i'tâ idüp..." ¹⁸²

ale'l-müfredât: Döküm hâlinde, birer birer. "...sanduk muhteviyâtının neden ibâret oldu onun me'mûrları tahtında olarak ale'l-müfredât beyân edilmesi zımında.." ¹⁸³

yegân yegân: Birer birer. "..alenen itâle-i dest-i tasarrufdan hâlî olmadı ı yegân yegân havânîn-i mûmâ-ileyhimin ma'rûzâtlarından ve elçilerinin takrîr-i sıhhat-pezîrlerinden mû-be-mû muhât-ı ilm-i âlem-ârâ-yı veliyyü'n-ni'amâneleri buyuruldukda.." ¹⁸⁴

Zaman zarfları. Belgelerde geçen kli e zarflar içinde niteleme zarflarından sonra en çok kullanılan zarflardır:

ahîren: En son olarak. "Rusyaluların ahîren ta'dîl-i hudûd ile istedikleri arâzînin nokta-i ahîresi Serahs'a iki bin kadem kadar takarrüb eylemekte oldu undan" ¹⁸⁵

ahyânen: Ara sıra. "... u kadar ki ahyânen serke likleri zuhur eyledikde.." ¹⁸⁶

ale'd-devâm: Dâimî surette, dâimâ. "sû-yı dil-cû-yı kirâmîlerine olan hulûs-ı tâmm müstelzim-i ezkâr-ı 'ale'd-devâm olmakdan nâ î..." ¹⁸⁷

¹⁷⁹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 9992,9978. (yıl 1790)

¹⁸⁰ BOA, mühimme defteri nr.3, hüküm no:210(1559)

¹⁸¹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.9992, 9978(1790).

¹⁸² BOA,Cevdet Hâriciye, nr.4681 (yıl 1791)

¹⁸³ BOA, Yıldız Sadâret Husûsî Ma'rûzât, 296/108(1894)

¹⁸⁴ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.50-A. (1785)

¹⁸⁵ BOA, Yıldız Sadâret Husûsî Ma'rûzât,nr.219/29.(yıl 1888)

¹⁸⁶ Mustafa Sami Efendi, Avrupa Risalesi, s.25-39 (yıl 1840).

¹⁸⁷ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.58-B (yıl 1785).

ale'l-ittisâl: Aralıksız. "ale'l-ittisâl ol cânibün ahvâli ile sıhhat ü selâmetünüzi atebe-i ulyâma i'lâm itmekden hâlî olmayasız..."¹⁸⁸

ale's-sabâh: Sabahleyin. "ale's-sabâh mihmândârlar bu husûsa vâkıf olmu lar iken..."¹⁸⁹

ale's-seher: Seher vakti, sabahleyin. "..ale's-seher Rastonıçe nâm mahalde üç dört yüz kadar e kıyâta bi't-tesâdüf..."¹⁹⁰

ale't-te'âkub ve't-tevâli: Aralıksız. "..keyfiyyet-i hâllerin muttasıl bildürmekden hâlî olmayasız..."¹⁹¹

an-kadîmi'l-eyyâm: Eskiden beri. "bir nice timar var ki an-kadîmi'l-eyyâm resm-i a nâmı bizüm idügi..."¹⁹²

ânifen: Demincek. "ânifen zıkr olunan mâddeden sonra ferîklik rütbesine nâil oldum"¹⁹³

an-karîb: Yakından, çok zaman geçmeden. "eyle olsa bu ma'nânun vukû'ı benüm hâtır-ı âtrumda an-karîb tamâm ve mukarrerdür..."¹⁹⁴

ba'dehu: Ondan sonra. "ba'dehu ma'rifet-i er'le ke f olundukdan sonra..."¹⁹⁵

ba'de'l-yevm: Bundan sonra, artık. "...ba'del-yevm cemî'-i avârız-ı dîvâniyyeden emîn ve mu'âf ve müsellemler ola..."¹⁹⁶ "...vusûl buldukda ba'de'l-yevm penç-yekden hâsil olan akçayı kıdvetü'l-emâcîd Muzaffer zîde kadruhu ma'rifetiyle yarar o lanlar alup gönderesin..."¹⁹⁷

¹⁸⁸ BOA, mühimme defteri nr.6, hüküm:1152 (yıl 1564).

¹⁸⁹ BOA, Ali Emîrî, I. Abdülhamid, nr 1595, (yıl 1783).

¹⁹⁰ BOA, HR. SYS nr.250/1 belge nr.96. (yıl 1892)

¹⁹¹ BOA, mühimme defteri nr.3, hüküm no:458(yıl 1559)

¹⁹² BOA, A.DVN, nr.790, hüküm nr.100 (yıl 1501)

¹⁹³ Tezkire-i Napolyan, s. 2-8 (yıl 1872)

¹⁹⁴ BOA, A.DVN, nr.790, hüküm nr.407 (yıl 1501)

¹⁹⁵ BOA, Ali Emîrî, I. Abdülhamid, nr 1595, (yıl 1783).

¹⁹⁶ BOA, A.DVN, nr.790, hüküm nr.154 (yıl 1501)

¹⁹⁷ BOA, mühimme defteri nr.3, hüküm no:742(yıl 1560)

ba'demâ: Bundan sonra. "Beylerden biri ba'demâ kendilerinin dahi âsâr-ı vefireden berü muttasıf oldukları sadâkat-ı kâmile ile hizmet eyleyeceklerini te'mîn etmi dir."¹⁹⁸

ba'de'n-nazar: Bakıp gördükten sonra. "Ba'de'n-nazar bu hükm-i erfi elinde ibkâ idesiz."¹⁹⁹

ba'de's-sübût: Sabitle tikten sonra. "..üzerlerinde güze te hakkı var ise ba'de's-sübût tahviline dü en hakkın hükm idüp bî-kusûr alivresin."²⁰⁰

ba'd-ez-ân: Ondan sonra. "Ba'd-ez-ân mersûm E bethar Acem tarafında olan köprüye dört yüz nefer soltat gönderüp."²⁰¹

ba'd-ez-în: Bundan sonra. "..bi-mennihi te'âlâ rehîn-i ilm-i erfîleri oldukda ba'd-ez-în dahi ibrâz-ı âsâr-ı muvâlât-kârîye himmetleri mem'mûl-i hâlisânemizdir."²⁰²

ba teten: Aniden. "..hıtta-i Kırım'ı ba teten istîlâ eyledikleri..."²⁰³

bir ân akdem (bir an akdem bir ve dakika mukaddem): Bir an önce. "Bir ân akdem itmâm u ikmâlîne isti'câl olunaca ı."²⁰⁴

bu hılâlde: Bu arada. "..bu hılâlde hân-ı mersûm resîde-i dereke-i bi'se'l-masîr olup."²⁰⁵

bundan akdemce: Bundan önce. "Buhara hâkimi Haydar âh tarafından bundan akdemce südde-i mekârim-udde-i âhânelerine musâdakat-nâme teblî ine me'mûren Kırım'dan sefîne ile der-bâr-ı saltanata bast-ı kâlîçe-i sefâret iden elçi."²⁰⁶

çend mâhdan berü: Birkaç aydır. "çend mâhdan berü bi'd-defe'ât Gence kal'ası mesfûr rakli Han tarafından mahsûr olundu u."²⁰⁷

¹⁹⁸ BOA, Yıldız Sadâret Husûsî Ma'rûzât, 162/57 (1879)

¹⁹⁹ BOA, A.DVN, nr.790, hüküm nr.22 (yıl 1501)

²⁰⁰ BOA, mühimme defteri nr.6, hüküm:1001 (yıl 1564).

²⁰¹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.6677-A. (1803)

²⁰² BOA, râde-Hâriciye, nr. 15225. (1872)

²⁰³ BOA, Nâme-i Humâyûn defteri, nr. 9, s.221-222 (1788)

²⁰⁴ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.908. (1784)

²⁰⁵ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 1743. (1798)

²⁰⁶ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.7618. (1802)

²⁰⁷ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 94-B, 94-L. (1776)

çend müddetdir: Kaç zamandır. “..ilâc i’âdesine me’mûr olup çend müddetdir Kars muhâfızı Mehmed Pa a kulları nezdinde beyhûde ikâmet üzre olan Abdullah Han’ın dahi i’âdesi pa a-yı mûmâ-ileyhe tahrîr olundu u..”²⁰⁸

çend rûz akdemce: Birkaç gün önce. “..bir kıt’a mufassal darâ’at-nâme-i bendegânem târîh-i arîza-i ubûdiyetimden çend rûz akdemce takdîm-i atebe-i felek-mertebe-i veliyyü’n-ni’amîleri kılınmı idi.”²⁰⁹

çend rûz ilerüce: Birkaç gün önce. “Tiflis hanı dahi han-ı mûmâ-ileyhin zuhûrından çend rûz ilerüce ihtî âd eyledi i askeriyle kal’adan ta ra altı sâ’at mesâfede Hasan suyu ta’bîr olunur mahalde otururken..”²¹⁰

çend rûz mukaddem: Birkaç gün önce. “..pî gâh-ı veliyyü’n-ni’amîlerine inbâ zımında çend rûz mukaddem Necîb Efendi bendeleri tarafına i âret kılınmı olma ın..”²¹¹

çend rûz zarfında: Birkaç gün. “..in âallahu te’âlâ çend rûz zarfında vilâyetlerine müdâfa’aları müyesser oldukda..”²¹²

çend sene akdem: Birkaç yıl önce. “Bu dâ’îleri bundan çend sene akdem taraf-ı Hicâz’a azîmet ve farzullahı edâ eyleyüp..”²¹³

dâîmen ve müstemirren: Daima. “Devlet-i Aliyyemin dâîmen ve müstemirren niam ve eltâf-ı cezîlesine mazhariyete..”²¹⁴

dem-be-dem: Daima;arasıra. “..ile dem-be-dem izdiyâd u i tidâd bulmak müyesser ola.”²¹⁵

der-‘akab: Ardından, akabinde. “..der-‘akab hanı mesfûr tarafına âzim oldu unu dahi mü âhede etmi oldu u..”²¹⁶

eben an-ceddin: Ku aktan ku a a. “kadîmden eben an-ceddin Devlet-i Aliyye-i ebedü’ d-devâmın bende-i dîrfnelerinden olup...”²¹⁷

²⁰⁸ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 6702-B. (1804)

²⁰⁹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 6722. (1798)

²¹⁰ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 6694. (1795)

²¹¹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 34805. (1827)

²¹² BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.1334.(1785)

²¹³ BOA, HR. SYS, nr.4/1. (1849)

²¹⁴ BOA, Nâme-i Humâyûn defteri, nr. 9, s. 221-222. (yıl 1788)

²¹⁵ BOA, Nâme-i Humâyûn deft., nr.5, s.197-198. (1710)

²¹⁶ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.339.(1783)

el-ân: u anda, hâlen. “mûmâ-ileyhin taht-ı tâbi’iyyetinde olup..”²¹⁸

evvel-be-evvel: Her eyden önce, evvela. “ bu husûslar evvel-be-evvel cânib-i erfflerine tahrîr ve ifâde-i lâzime-i umurdan idügi..”²¹⁹

el-hâletü hâzihi: imdi, hâlen. “..el-hâletü hâzihi fermân-ı erfimiz üzre mü ârûn-ileyh serdâr asâkir-i nusret- i’âr ile bi-inâyeti’llahi te’âlâ irvan’a dâhil oldukları îlam olunma n..”²²⁰

el-yevm: Hâlâ. “El-yevm derûn-ı Tiflis’de külliyyetlü Moskovlu olmayup...
221

fi-mâ-ba’d: Bundan sonra. “..fi-mâ-ba’d dahi her hâlde sıdk-ı niyyet ve hulûs-ı taviyyet ile dîn-i mübîn ve Devlet-i Aliyyemize muvâfık hidemât-ı celîle ve mesâ’î-i cezîle melhûz-ı humâyûnumuz olma la”²²²

fi-vaktinâ hâzâ: Zamanımızda. “...milel-i ütemeddine miyânında mevcûd olan ulûm ve sanâyi’i tefahhusa mecbûr olarak fi-vaktinâ hâzâ dünyâda en ilk millet olmu lardır.”²²³

halefen an selef: Ku aktan ku a a. “Han-ı mûmâ-ileyh halefen an-selef ol diyârın hükümdârı olmayup...”²²⁴

hâliyâ: Hâlen. “hâliyâ öyle arz olundu ki..” “..hâliyâ bunlardan nesne taleb idüp ta’addî iderlermi .”²²⁵

hemvâre: Daima. “Bâkî hemvâre eyyâm-ı sa’âdet ü ikbâl-i ebediyyü’l-ittisâl bâd.”²²⁶

her-bâr: Her zaman, her defa. “..ve asâkir-i mürettebe sefâyin-i muntazamaları her-bâr ta’lîm ü ta’allüm üzere olup lede’l-hâce hâzır u âmâde sûretinde bulunup..”²²⁷

²¹⁷ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 94-M (yıl 1776)

²¹⁸ BOA, Yıldız Esas Evrakı, kısım 14, nr.382. (yıl 1880)

²¹⁹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.6679-A.(1800)

²²⁰ BOA, mühimme defteri, nr. 32, hüküm 456. (yıl 1578)

²²¹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 339. (yıl 1783)

²²² BOA, Nâme-i Humâyûn defteri, nr.7, s 65-66./1723

²²³ Tarih-i Amerika (terc. Ali Rıza), vrk.2a-3b (1858)

²²⁴ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 36547. (yıl 1713)

²²⁵ BOA, A.DVN, nr. 790 hüküm 98. (yıl 1501)

²²⁶ BOA, Nâme-i Humâyûn deft., nr.6, s.197-198. (1710)

ilâ-hâzihi'l-ân: Bu ana dek. “..ilâ-hâzihi'l-ân cemî'-i umûr u ü'ûnda alâ-hasbe'l-emr ve'l-fermân amel ve hareket ile...”²²⁸

ilâ-inkırâzi'd-devrân: Kıyamete dek. “..ilâ-inkırâzi'd-devrân mâye-i mübâhât olacak vechle...”²²⁹

inde'l-îcâb: Gerektiginde. “..inde'l-îcâb kendi kumandanlarına ve me'mûrlarına bilâ-te'hîr lâzım gelen me'zûniyyeti i'tâ eylemekli ini imdiden ta'ahhüd ederler...”²³⁰

inde'l-iktizâ: Gerektiginde. “Bosna muhâcirlerinin inde'l-iktizâ havâlf-i hudûdiyyeye ba'îd mevâki'de iskân edilecekleri tabî'îdir.”²³¹

kadîmü'l-a-vâmndan: Eskiden beri. “..kadîmü'l-a-vâmndan ilâ-hâzihi'l-ân mâbeynimüzde olan hüsn-i sebkât ve vüfûr-ı mahabbet muktezâsınca...”²³²

kadîmü'l-eyyâmdan: Öteden beri. "Siz dahi kadîmü'l-eyyâmdan atebe-i ulyâmuza sadâkat u ihlâs ile intisâb u ihtisâs etmi kadîmî dostumuz oldu unuz ecilden...”²³³

ledâ erefi'l-vusûl: Varıp te rif etti inde. "in âallahu ta'âlâ ledâ erefi'l-vusûl mîr-i mûmâ-ileyh fi'l-hakîka re îd ü fehîm bendeleri olup çend mâhdan berü bu havâlfînin cümle keyfiyyâtına vâkıf olma la mantûkından ma'lûm-ı âlîleri buyurulur.”²³⁴

lede'l-hâce: Gerekti inde. “ve asâkir-i mürettebe sefâyin-i muntazamaları her-bâr ta'lîm ü ta'allüm üzere olup lede'l-hâce hâzır u âmâde sûretinde bulunup...”²³⁵

lede'l-îcâb: Gerekti inde. “Bosna'da mevcûd asâkirin lede'l-îcâb ta'lîm etmeleri için...”²³⁶

²²⁷ Sadık Rıfat Pa a, Avrupa ahvâli, Müntehabât-ı âsâr, s.1-12

²²⁸ BOA, Nâme-i Humâyûn defteri, nr.5, s 23-25. (yıl 1688)

²²⁹ BOA, Nâme-i Humâyûn defteri, nr.7, s 237-239.(yıl 1731)

²³⁰ BOA, Mu'âhedenâmeler, nr.56/15. (1879)

²³¹ BOA, HR.HMS O, nr.29/2-4, belge 18/2 a, b. (1910)

²³² BOA, mühimme defteri nr.3, hüküm 893. (yıl 1560)

²³³ BOA, Mühimme defteri, nr.32, hüküm 456. (1578)

²³⁴ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 94-B, 94-L (yıl 1776)

²³⁵ Sadık Rıfat Pa a, Avrupa ahvâli, Müntehabât-ı âsâr, s.1-12

²³⁶ BOA, HR.SYS 259/1, belge nr.26-31 (yıl 1906)

lede'l-iktizâ: Gerekti inde. "lede'l-iktizâ hudûdda bulunan vüzerâ ve mîr-i mîrâna.." ²³⁷

lede'l-kırâ'e: Okundu unda. "..melfûflarıyla Meclis-i Vükelâda lede'l-kırâ'e zikr olunan talîmâtname mündericâtı muvâfık görünmü .." ²³⁸

lede'l-vusûl: Varıp ula tı nda. "..lede'l-vusûl inâyet ü ihsânım olan hil'at-ı fâhire kisve-i zâhiremi hutuvât-ı ta'zîm ü iclâl ile istikbâl ve iktisâ eyledikten sonra.." ²³⁹

lede'l-vürûd: Geldi inde. "Sâlih Bey kulları Çıldır valisi vezîr-i mükerrerem Süleyman Pa a tarafına lede'l-vürûd.." ²⁴⁰

lede't-tahkîk: ncelenip ara tırıldı nda. "..Mehmed Efendi dâ'ileri tarafından lede't-tahkîk bunların zükûru inâs on nefer olarak Rusya devleti himâyesinde olup.." ²⁴¹

mâ-dâme'l-hayât: Ya adıkça. "..bundan böyle mâ-dâme'l-hayât ol makâm-ı mübârekde bi'l-ikâme.." ²⁴²

mâ-tekaddem: Önceleri. "..o ullarıyla mâ-tekaddemden Akpınar yolın görüp gözedüp.." ²⁴³

min ba'd: Bundan sonra. "..min ba'd münâza'a ve mütâlebeye müeddî bir hâlet kalmamak üzere.." ²⁴⁴

mine'l-kadîm: Eskiden beri. " ngiltere ahâlisi mine'l-kadîm iki fırka olarak birine Tory ve di erine Whig ta'bir olunup.." ²⁴⁵

mu'ahharen: Sonradan, bilâhere. "Kont Ziçî tarafından mu'ahharen Bâb-ı Âlî'ye teklif olunan mukâvelenâme hakkında.." ²⁴⁶

²³⁷ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr 6748. (yıl 1795)

²³⁸ BOA, BEO, dosya nr. 54/2, belge 342984.(1919)

²³⁹ BOA, Nâme-i Humâyûn defteri, nr.7, s 229. (yıl 1730)

²⁴⁰ BOA, Ali Emîrî, I. Abdülhamid, nr 1595, (yıl 1783).

²⁴¹ BOA, râde-Meclis-i Vâlâ, nr. 6455. (yıl 1850)

²⁴² BOA, râde-Meclis-i Vâlâ, nr. 9114. (1852)

²⁴³ BOA, A.DVN nr.790, hüküm nr.244 (1501)

²⁴⁴ BOA, Cevdet Hariciye, nr. 1349, (yıl 1731).

²⁴⁵ Seyâhatnâme-i Londra, s 53-55, (1852).

²⁴⁶ BOA, Mu'âhedenâmeler, nr.56/8. (1909)

mukaddemâ: Önceden. “mukaddemâ Nâdir âh vaktinde Gence kal’asına ecdâdınız vezîr shak ve Yusuf Pa a merhumlar tarafından kemâliyle mu’âvenet olundu una binâen..”²⁴⁷

mukaddemce: Önce, önceden. “Bu def’a kendüden mukaddemce Tebriz’e gönderdi i Süleyman Han ma’iyyetinde..”²⁴⁸

muttasıl: Aralıksız, biteviye. “Keyfiyyet-i hâllerin muttasıl bildürmekden hâlî olmayasız.”²⁴⁹

rûz u eb: Gece gündüz, daima. “..cümlemiz rûz u eb du’â-yı pâdi âhîyle me gûl olarak..”²⁵⁰

sâbıkâ: Evvelce. “sâbıkâ üzerüme yazılmı müsellemlik çiftli üme Emirze nâm kimesne nizâ’ idüp..”²⁵¹

sâl-be-sâl: Yıldan yıla. “Ellerine ol vechle temessükler virildi ki sâl-be-sâl ta’ÿn olunan hâsılların sâhib-i tûmâra ber-vech-i nakd edâ ideler.”²⁵²

imdiki hâlde: Hâlen. “ imdiki hâlde sen ki sancak begisin..”²⁵³

vaktâ: Ne vakit, o zaman. “vaktâ mezkûr tiyatronun duhûliyyesi elli be guru a olup..”²⁵⁴

vakten mine’l-evkât: Herhangi bir zaman. “..her bir ahz u i’tâlarında sened ve temessük tahrîriyle vakten mine’l-evkât dâiye-i tezvîr ü inkâra ugramakdan masûn olurlar”.²⁵⁵

Miktar zarfları. Belgelerde geçen kli e zarflar içinde niteleme ve zaman zarflarından sonra en çok kullanılan zarflardır:

²⁴⁷ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.94-B, 94-L(yıl 1776).

²⁴⁸ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 6748-B. (1795)

²⁴⁹ BOA, mühimme defteri nr.3, hüküm no:458(1559)

²⁵⁰ BOA, Yıldız Mütenevvi Ma’rûzât, nr. 14/95.(1883)

²⁵¹ BOA, A.DVN, nr.140, hüküm nr.257 (1501)

²⁵² BOA, Tapu Tahrîr Defteri, nr. 211. (1542)

²⁵³ BOA, A.DVN, nr.790, hüküm 21. (1501)

²⁵⁴ Seyâhatnâme-i Londra, s 53-55. (1852)

²⁵⁵ Mustafa Sami Efendi, Avrupa Risalesi, s.25-39. (1840)

âlâ-hasbe'l-emr ve'l-fermân: Emir ve ferman gere ince. "ilâ hâze'l-ân cemî'-i umûr u ü'ûnda alâ-hasbe'l-emr ve'l-fermân amel ve hareket ile iftihar eder bende-i sadâkatkârı olup..."²⁵⁶

âlâ hidetin: Ayrıca. "..der-i devlet-medâra tevârüd eden rnekâtîb-i mergûbenizin 'âlâ hidetin tafsîlen ecvibe-i meveddet-i timâli ketb ü irsâl olunmak üzere..."²⁵⁷

âlâ kadri't-tâka: Güç yetti ince. "cânib-i senâkârlarından alâ kadri't-tâka zahîre ve asker ile muâvenet olundu u..."²⁵⁸

âlâ kavlin: ddiaya göre. "âlâ kavlin söyle mek için ceneral-i mersûm yanına gider iken; vesvese ile avdet ve firâr etmi dir..."²⁵⁹

âlâ merâtibihim: Derecelerine göre, sırasıyla. "On kadar vücûhdan kimesneye alâ merâtibihim esb-i müzeyyen ve sevb-i semmûr virilüp..."²⁶⁰

belegan mâ-belâg: Çok kâfi derecede. "...bu beyânât belegan mâ-belâ bir tekzîbnâme dimekdir..."²⁶¹

ber-vech-i zîr: A a ıdaki gibi. "...ma'rûzât-ı lâzime-i bendegânemi ber-vech-i zîr hulâsa ederek..."²⁶²

bi'd-defe'ât: Defalarca. "çend mâhdan berü bi'd-defe'ât Gence kal'ası mesfûr rakli Han tarafından asker-i vefire ile mahsûr olundu u..."²⁶³

bi-ecma'ihim: Hep, bütünüyle. "ki kıt'a ka ıd bi-ecma'ihim atebe-i ulyâlarına arz olunma la..."²⁶⁴

bi-esrihim: Hep birlikte. "Mektûb gönderüp Ardahan kulları kethüdası olan Ali'den bi-esrihim kadıya varup ikâyet idüp..."²⁶⁵

²⁵⁶ BOA, Nâme-i Humâyûn defteri, nr.5, ss.23-25, (yıl 1688).

²⁵⁷ BOA Cevdet Hariciye, nr. 1394, (yıl 1723).

²⁵⁸ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.94-B, 94-L (yıl 1776)

²⁵⁹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.36217 (yıl 1827)

²⁶⁰ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.1334 (yıl 1785)

²⁶¹ BOA, Yıldız Mütenevvi Ma'rûzât, 205/25 (1900)

²⁶² BOA, Yıldız Esas Evrakı, kısım 14, nr.382. (1880)

²⁶³ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.94-B, 94-L (yıl 1776)

²⁶⁴ BOA, Cevdet Dâhiliye, nr.15122 (yıl 1783)

²⁶⁵ BOA, mühimme defteri 3, hüküm nr:1382 (yıl 1560)

bi'l-küllîyye: Büsbütün, tümüyle. "..bi'l-küllîyye perâkende ve müteferrik olup.." ²⁶⁶

bi'n-nisbe: Bir dereceye kadar. "Mezkûr iki eyâlet ahâlî-i slâmiyyesinin hâl-i hâzırı ile bi'n-nisbe ıslâh-ı hâlleri için.." ²⁶⁷

çend def'a: Birkaç defa. "..birkaç mâh zarfında han-ı mesfûr tarafından çend def'a mahsur u tazyîk olundukda.." ²⁶⁸

def'a be-def'a: Defalarca. "Serhadd-i mansûrenin kâffe-i umûrında def'a be-def'a netâyic-i hüsn-i himem-i hânîleri zuhûrıyla.." ²⁶⁹

ez-her-cihet: Her yönden.. "sefâretinde sebât olmayup ve olmadı ı ez-her-cihet mesmû'-ı dâiyânem olup.." ²⁷⁰

gayri ez...:den ba ka, ..n dı nda. "..gayri ez-e yâ altmı yetmi bin guru luk altun iddiâsıyla.." ²⁷¹

kemâ yenbagî: Gere ince. "..mugâyir-i er'-i erîf hâlâtın vukû'a getirilmemesine kemâ yenbagî sa'y ü gayreti akdem-i umûr addeyledi imden.." ²⁷²

mâdde-be-mâdde: Madde madde. "Tesyâr olunan evrâk mâdde be-mâdde hulâsa ve iktizâsı bâlâsına sûrhle i âret ve takımıyla atebe-i ulyâlarına arz olundu." ²⁷³

mehmâ emken: Olabildi i kadar. "..nüfûz-ı âlîsini Avusturya devleti kendü menâfiine muhâlîf bir mecrâyâ sevkettirmemek için mehmâ emken Devlet-i Aliyyeye kar u bir mülk-i i'tidâlkârîde bulunma ı.." ²⁷⁴

merreten ba'de uhrâ: Birbiri ardınca. "Amerikalılar dünyanın kâffe-i milletlerinden ziyâde cebân ve zarîfü'l-kalb bir millet iken merreten ba'de uhrâ spanyalulara ale'l-gafle hücum idüp.." ²⁷⁵

²⁶⁶ BOA, A.DVN. nr.790. hüküm nr.182 (yıl 1501)

²⁶⁷ BOA Y.A. Hususi, nr.413/134. (yıl 1901)

²⁶⁸ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.94-M.(1776)

²⁶⁹ BOA, Nâme-i Humâyûn defteri, nr.5, ss.220-222. (1696)

²⁷⁰ BOA, BEO-A.DVN DVE, nr.11/41. (1866)

²⁷¹ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.339.(1783)

²⁷² BOA, râde-Hâriciye, nr. 9707. (yıl 1860)

²⁷³ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.1164.(1788)

²⁷⁴ BOA, Y.A. Res., nr.117/77 (1902)

²⁷⁵ BOA, Târîh-i Amerika (çev.Ali Rıza) vrk.2a-3b(1858)

min-çiheti'l-mecmû': Toplamda. ".min çiheti'l-mecmû' saray ve kenîse ve hâne ve mahzen ve dükkân misillü takriben üç yüz bin ecnâs-ı ebniyeden ibâret oldu u hisâb u tahmin olunup.." ²⁷⁶

min haysü'l-mecmû': Toplam. "...çünkü bu iki komite min-haysü'l-mecmû' bir milyon iki yüz bin ahâlnin vekili oldu undan.." ²⁷⁷

min külli'l-vücûh: Her yönden. "Bu serhaddin husûsu ve umûr-ı mahlası min külli'l-vücûh enzâr-ı merhamet-evliyâ-yı ni'amîye muhtâc olma la.." ²⁷⁸

mirâren: Defalarca. "..mirâren ahkâm-ı erîfe ve kullar gönderüp emr itmi idüm.." ²⁷⁹

ser-i mû: Kıl ucu kadar, zerrece. "Bu kulları hidemât-ı aliyyede nakdîne-i cân-ı nâ-tüvânımı îsâr etmekte ser-i mû tehâvün ü tekâsül eder de ilim." ²⁸⁰

Yön zarfları. Belgelerde geçen kli e zarflar içinde nispeten az görülen zarflardır:

alâ melei'n-nâs: Herkesin önünde. "..refikleri tarafından alâ-melei'n-nâs Çıldade karyesinde derdest ve ba ı kesilerek kazı a takıldı ı.." ²⁸¹

mahal-be-mahal: Yer yer. "..mahal-be-mahal tesyîr ü îsâli cânib-i muhlisîye emr ü fermân buyurulan atâyâ ve hedâyâ-yı humâyûn.." ²⁸²

sû-be-sû: Her yanda. "..sû-be-sû kahr-ı tedmîr-i a'dâ-yı dalâlet-ittisâf ile.." ²⁸³

²⁷⁶ Takvîm-i Vekâyi'(Londra üzerine), nr. 57, (yıl 1833)

²⁷⁷ BOA, Y Mtv, nr. 210/109, (yıl 1900).

²⁷⁸ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.324-B(yıl 1783).

²⁷⁹ BOA, A.DVN, nr.790, hüküm 257 (1501)

²⁸⁰ BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr. 1251-F (1783)

²⁸¹ BOA, HR. SYS 2602-1/159-162. (yıl 1920)

²⁸² BOA, Hatt-ı Humâyûn, nr.58-B.(1785)

²⁸³ BOA, Nâme-i Humâyûn defteri, nr. 5, s.23-25.(1688)

Sonuç

Osmanlı ar iv belgelerinde kısa yoldan anlatımı sa layan birçok kli e kelime ve tamlama kullanılmı olup, bunların en ba ta gelenleri kli e zarflardır. Bu zarflar, yüzyıllar boyunca kullanılarak kökle mi ve belgelerin anlaşılması için bir kolaylık olmuştur. Bu tür zarflar üç dilden kelimelerle serbestçe kurulabilmiş ve bu durum da Osmanlı Türkçesinin bir imparatorluk dili olduğuna canlı bir nümune olmuştur, Türk dilinin ifade ve ibare zenginliğini de artırmıştır. Osmanlı resmî ar iv belgelerinde geçen kli e zarfların kullanım alanı nispeten dar olsa da, çoğu devletin iç içe olan Divan kâğıtlarının de kullanımıyla yayılıp Türk diline mal olmuştur. Böylece resmî belgelerdeki kli e kullanımları toplumda da yaygın biçimde kullanılabilmiştir.

KAYNAKÇA

Akyıldız, Ali. Tanzimat Döneminde Belgelerin ekil Dil ve Muhteva Yönünden Geçirdi i Bazı De i iklikler (1839-1856),Osmanlı Ara tırmaları Dergisi 15, 1995, s.221-237.

Devellio lu, Ferit. Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydı Kitabevi, Ankara:2008.

Eliaçık, Muhittin. Osmanlı Belgelerinde Yakın Anlamlı (Sinonim) Kelimeler, Türk Dili, A ustos 2000, s.178-201.

Gök, Necdet. Osmanlı Beratları Kapsamında Diplomatika İmi veya “ İm-i n â”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2008/20, s.731-746.

Gökbilgin, Tayyip. Osmanlı mparatorlu u Medeniyet Tarihi Çerçevesinde Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İmi, stanbul: 1979.

nalcık, Halil. Osmanlı Bürokrasisinde Aklâm ve Muâmelât, Osmanlı Ara tırmaları Dergisi I, 1980, s.1-14;

nalcık, Halil. ikâyet Hakkı:‘Arz-ı Hâl ve ‘Arz-ı Mahzarlar, Osmanlı Ara tırmaları Dergisi VII-VIII, 1988, s.33-54.

Kraelitz, F. XV.Yüzyılın kinci Yarısında Türkçe Yazılımlı Osmanlı Belgeleri, Viyana: 1921.

Kütüko lu, Bekir. Mün eât Mecmualarının Osmanlı Diplomatiki Bakımından Ehemmiyeti, Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri-Bildiriler, 30 Nisan-2 Mayıs 1986, Ü Yayını, 1986.

Kütüko lu, Mübahat. Osmanlı Belgelerinin Dili Diplomatik), stanbul:Kubbealtı Akademisi, 1994a.

Kütüko lu, Mübahat Diplomatik”, IX, D A, stanbul: 1994b.

Sava , A. brahim. Osmanlı Türkçesi ile Yazılımlı Eserlerde Geçen Sıfat Grubu Kelimelerin Kullanım Özellikleri, Türk Dili -Özel Sayı-, 1996, s.307-314.

Timurta , Faruk K. Osmanlı Türkçesi Grameri, Umur Mat., stanbul:1985.

Wray, Alison. Formulaic Language and the Lexicon, Cambridge:Cambridge University Press, 2002.

Zajackowski-Reychman, J. Zarys dyplomatyki osmansko-tueckiej, (ngilizce tercümesi; Handbook of Ottoman-Türkich Diplomats, The Hague-Paris,1968), Var ova: 1955.